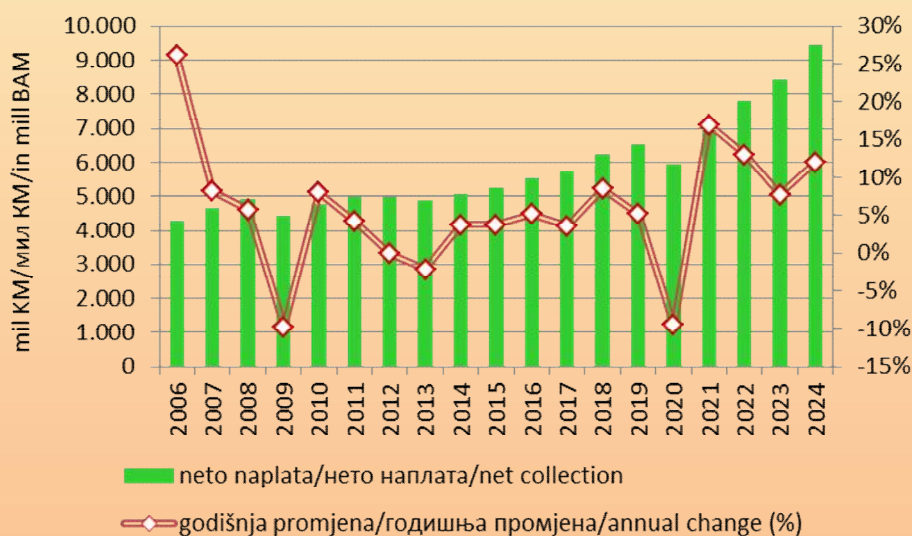




Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМЈА Билтен

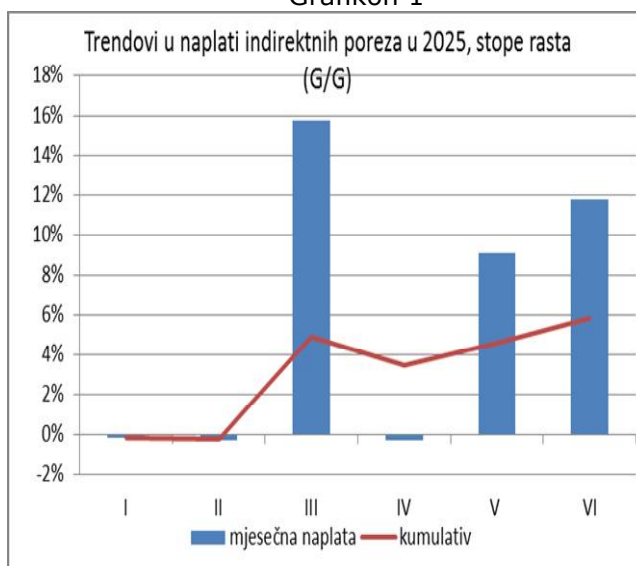


Број
Број
Number 241/242

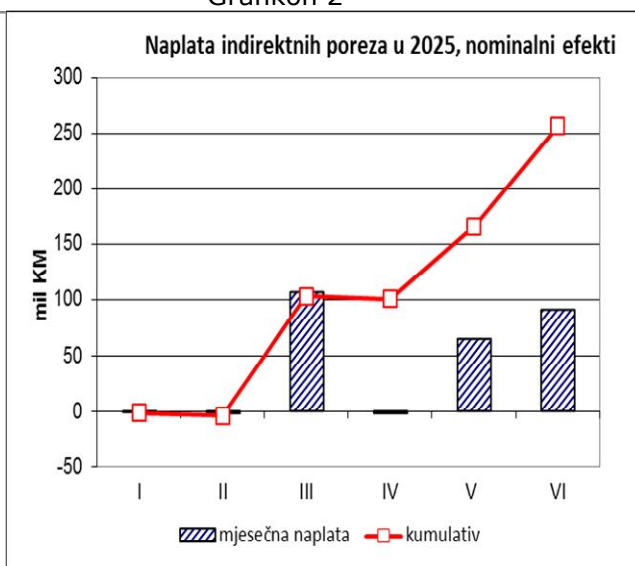
U fokusu...

Prema preliminarnom izvještaju o gotovinskom toku na JR UIO u junu 2025. je naplaćeno 1,034 mlrd KM bruto prihoda od indirektnih poreza, što je za 108,9 mil KM više nego u istom mjesecu 2024., dok su isplate povrata bile veće za 18,2 mil KM. Neto naplata indirektnih poreza je iznosila 861,9 mil KM, što predstavlja rast od 11,8% u odnosu na juni 2024. Na nivou prvog polugodišta 2025. bruto prihodi od indirektnih poreza su iznosili 5,748 mlrd KM. Isplate povrata su bile veće za 69,3 mil KM, te je ostvarena neto naplata indirektnih poreza u iznosu od 4,655 mlrd KM. U prvom polugodištu 2025. ostvaren je rast neto prihoda od indirektnih poreza od 5,8%, odnosno 256,3 mil KM više u poređenju sa istim periodom 2024.

Grafikon 1



Grafikon 2



Iz uporednog pregleda neto naplate indirektnih poreza mogu se uočiti dva trenda. U prva četiri mjeseca 2025. u čak tri je ostvaren negativni mjesečni rast, a kumulativna stopa rasta je iznosila 3,5%. Međutim, u maju i junu 2025.godine su ostvarene jako visoke stope rasta koje su kumulativnu stopu povećale za 2,3 p.p. (Grafikon 1). Na snažne oscilacije naplate u prvom polugodištu ukazuje i činjenica da je od ukupnih neto efekata rasta prihoda od indirektnih poreza u prvom polugodištu 2025. čak 40% ostvareno u martu, 35% u junu, a preostalih 25% u maju (Grafikon 2).

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Analiza naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića i tekući trendovi	2
Naplata prihoda od PDV-a i PDV jaz u uslovima rastuće inflacije u 2022. godini	17

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Analiza naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića i tekući trendovi

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

Uvod

Akcize predstavljaju jedan od značajnijih izvora javnih prihoda u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH), sa važnom fiskalnom i regulatornom ulogom. Pored osnovne funkcije generisanja prihoda za budžet, akcize se često koriste kao instrument za uticaj na potrošačke navike, naročito u oblastima koje se tiču javnog zdravlja i zaštite životne sredine. Bezalkoholna pića, kao široko konzumirana kategorija proizvoda, zauzimaju značajno mjesto u sistemu akciznog oporezivanja u zemlji.

Kroz kvantitativnu analizu dostupnih podataka u nastavku će biti identifikovani ključni trendovi, sezonske oscilacije i njihov uticaj na dinamiku naplate. Analizom ovih pokazatelja stvara se osnova za bolje razumijevanje efekata akcizne politike u ovom sektoru, kao i prostor za identifikaciju potencijalnih izazova i preporuka za unapređenje sistema naplate. S obzirom na rastući značaj fiskalne stabilnosti i potrebe za efikasnijim prikupljanjem javnih prihoda, ovakva analiza ima i praktičan značaj u kontekstu kreiranja budućih politika u oblasti indirektnog oporezivanja.

Sažetak

Analiza je nastavak prethodno objavljenih analiza¹ koja ima za cilj da izvrši detaljnu analizu naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića u BiH kroz trostruki vremenski okvir:

- Godišnja naplata u periodu 2021²-2024.³ godine i godišnja stopa rasta za period 2022-2024. godine ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, prihoda od akciza na uvozna i domaća bezalkoholna pića.
- Kvartalna naplata u periodu prvi kvartal (Q1) 2021-prvi kvartal (Q1) 2025.⁴ godine i kvartalna stopa rasta za period prvi kvartal (Q1) 2022-prvi kvartal (Q1) 2025. godine ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, prihoda od akciza na uvozna i domaća bezalkoholna pića.
- Mjesečna naplata u periodu januar 2021-april 2025.⁵ godine i mjesečna stopa rasta za period januar 2022-april 2025. godine ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, prihoda od akciza na uvozna i domaća bezalkoholna pića.

¹ O politici oporezivanja bezalkoholnih pića i naplati prihoda od akciza na bezalkoholna pića više u: Popović, M. (2022). "Analiza naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića". OMA bilten br. 205/206. O kretanjima naplate ovih prihoda i tekućim trendovima više u: Popović M. (2023) "Analiza naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića i tekući trendovi". OMA bilten br. 217/218.

² Zbog pojave pandemije Covid-19, 2020. godina nije relevantna za poređenje.

³ Posljednji raspoloživi godišnji podaci

⁴ Posljednji raspoloživi kvartalni podaci

⁵ Posljednji raspoloživi mjesečni podaci

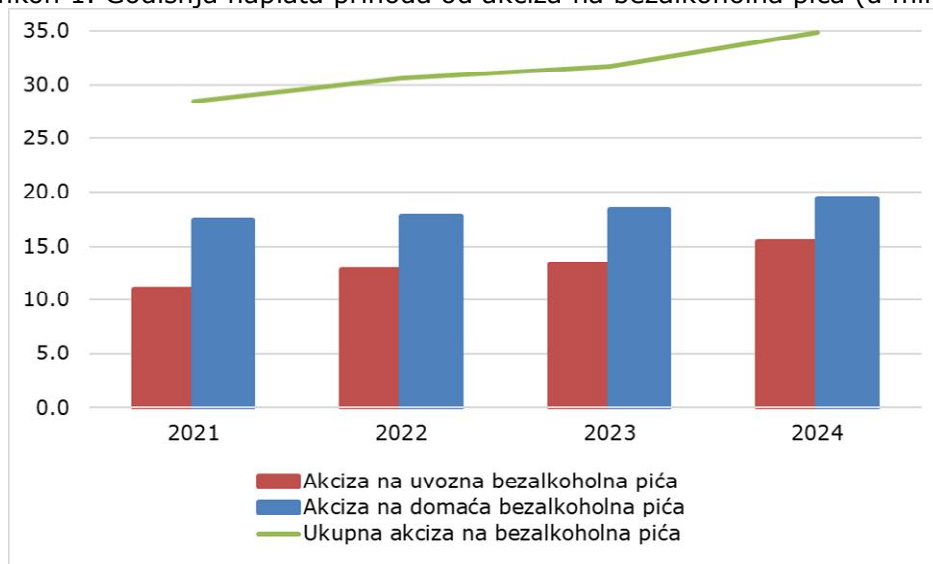
1. Godišnje kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Ukupni prihodi od akciza imaju veliko učešće u ukupnim prihodima od indirektnih poreza. Međutim, učešće ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića u ukupnim prihodima od akciza na godišnjem nivou u posmatrane četiri godine može se smatrati relativno malim⁶ u poređenju sa prihodima od akciza na druge akcizne proizvode kao što su duhanski proizvodi, alkoholna pića i gorivo.

Grafikonom jedan prikazano je godišnje kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića u BiH za period 2021-2024. godine, u milionima KM. Prikazani su ukupni prihodi od akciza, kao i njihova struktura prema porijeklu proizvoda - prihodi ostvareni od uvoznih i prihodi ostvareni od domaćih bezalkoholnih pića. Ovakva podjela omogućava detaljniji uvid u dinamiku tržišta i doprinos pojedinačnih segmenata u formiranju ukupnog akciznog prihoda.

Kroz analizu grafikona moguće je identifikovati trendove rasta ili pada u naplati, razlike u fiskalnom doprinosu domaće i uvozne proizvodnje, kao i potencijalni uticaj ekonomskih, regulatornih ili potrošačkih faktora na godišnje varijacije. Ovi podaci predstavljaju osnovu za dalje istraživanje uzroka promjena i efikasnosti akcizne politike u sektoru bezalkoholnih pića.

Grafikon 1. Godišnja naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)



Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

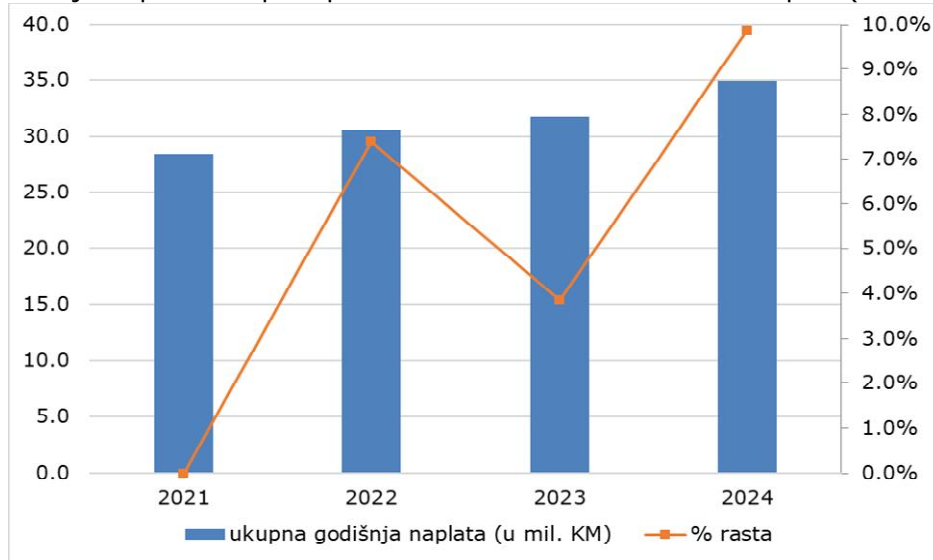
U posmatranom periodu, prihodi od akciza na bezalkoholna pića u BiH bilježe jasan trend rasta, kako u ukupnom iznosu, tako i u segmentima prihoda od uvoznih i domaćih proizvoda. Tokom 2024. godine ostvaren je rekordan nivo naplate od osnivanja Uprave za indirektno oporezivanje, što ukazuje na pozitivne pomake u više aspekata kao što su rast potrošnje bezalkoholnih pića, rast životnog standarda i poboljšanje efikasnosti prikupljanja prihoda. Istovremeni rast domaće i uvozne naplate ukazuje da **niti jedan segment ne istiskuje drugi**, već da **ukupno tržište raste**, i domaći i strani brendovi pronalaze svoje mjesto, povećava se broj proizvoda, uključujući nove ukuse, funkcionalna pića (vitaminska voda, energetska pića i sl.), koji privlače nove potrošače i povećavaju frekvenciju kupovine. Analiza trenda sugerise da sektor bezalkoholnih pića, iako nema veliki udio u ukupnim akciznim prihodima, ima sve veći značaj u njihovoj strukturi, što otvara prostor za kontinuiranu evaluaciju fiskalne politike u ovom domenu.

⁶ Ovi prihodi učestvuju sa 1,9% u ukupnim prihodima od akciza na godišnjem nivou u periodu 2021-2024. godine.

1.1. Godišnje kretanje ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Grafikonom dva prikazana je godišnja naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period 2021-2024. godine, u milionima KM (lijeva vertikalna skala) i godišnja stopa rasta ovih prihoda u periodu 2022-2024. godine (desna vertikalna skala).

Grafikon 2. Godišnja naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM) i % rasta



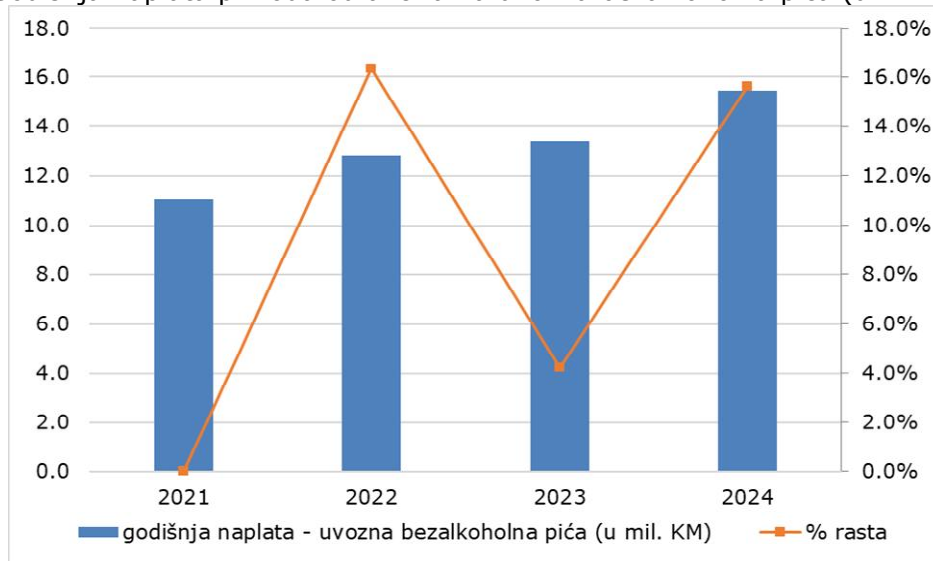
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Porast ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića iz godine u godinu uz istovremeni rast i uvoza i domaće proizvodnje ukazuje na pozitivan trend u potrošnji i tržišnoj aktivnosti u ovoj kategoriji. Najveći rast ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića u BiH zabilježen je u 2024. godini 9,9%, dok je u 2023. i 2022. godini naplata ovih prihoda veća za 3,8%, odnosno za 7,4% u odnosu na prethodnu godinu (grafikon 2, % rasta). Rast ovih prihoda rezultat je pojačane potrošnje što ukazuje na opće jačanje tržišne tražnje. Podaci ukazuju na stabilan i rastući sektor bezalkoholnih pića, što je dobar signal i za domaću industriju i za investitore. To takođe može biti indikator pozitivnih makroekonomskih kretanja, kao što su rast BDP-a, veća lična potrošnja i stabilizacija tržišta.

1.2. Godišnje kretanje prihoda od akciza na uvezna bezalkoholna pića

Grafikonom tri prikazana je godišnja naplata prihoda od akciza na uvezna bezalkoholna pića za period 2021-2024. godine, u milionima KM (lijeva vertikalna skala) i godišnja stopa rasta ovih prihoda u periodu 2022- 2024. godine (desna vertikalna skala).

Grafikon 3. Godišnja naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića (u mil. KM) i % rasta



Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

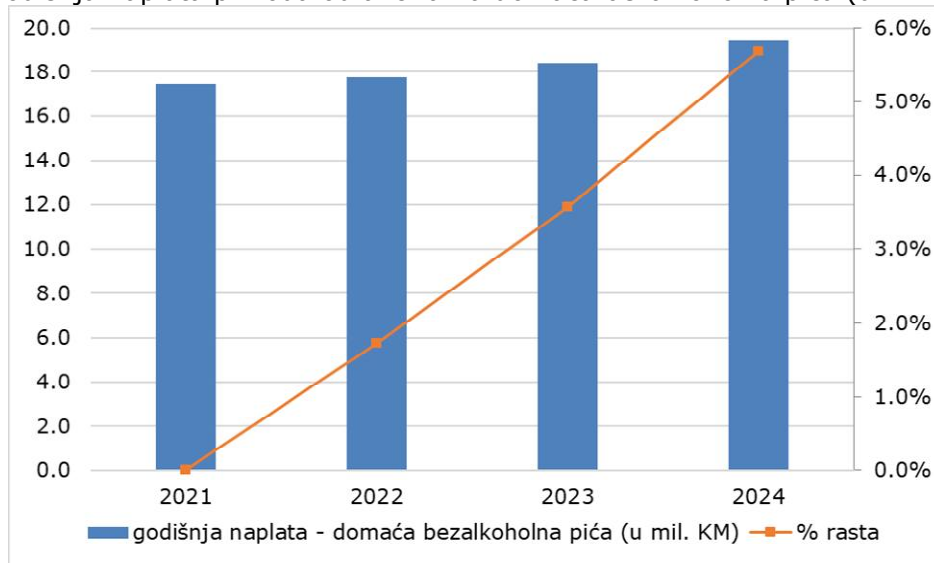
Prihodi od akciza na uvozna bezalkoholna pića u BiH bilježe izražen rast u analiziranom periodu, pri čemu ova kategorija ima manji udio u ukupnim prihodima od akciza na bezalkoholna pića u odnosu na domaću proizvodnju. Najveći godišnji rast ostvaren je 2022. godine (16,4%), zatim 2024. godine (15,6%), nakon čega je 2023. godine zabilježen rast ovih prihoda za 4,2% u poređenju sa prethodnom godinom. Ovi podaci ukazuju na kontinuirano povećanje uvoza i potrošnje bezalkoholnih pića iz inostranstva tokom posmatranog perioda.

Povećanje potrošnje uvoznih bezalkoholnih pića može se objasniti kombinacijom različitih faktora. Globalno prepoznatljivi brendovi ulažu značajna sredstva u marketing i distribuciju, čime osiguravaju široku dostupnost i prepoznatljivost na tržištu. Potrošači često biraju proizvode na osnovu navike, ukusa i percepcije kvaliteta, a uvozna pića se nerijetko doživljavaju kao kvalitetna opcija. Osim toga, uvozni proizvođači nude širok asortiman, od različitih ukusa do dijetalnih i energetske varijanti. Značajnu ulogu ima i snažna distribuciona mreža, što doprinosi sve dominantnijem udjelu uvoznih pića u ukupnoj potrošnji i prihodima od akciza.

1.3. Godišnje kretanje prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića

Grafikonom četiri prikazana je godišnja naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za period 2021-2024. godine, u milionima KM (lijeva vertikalna skala) i godišnja stopa rasta ovih prihoda u periodu 2022-2024. godine (desna vertikalna skala).

Grafikon 4. Godišnja naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića (u mil. KM) i % rasta



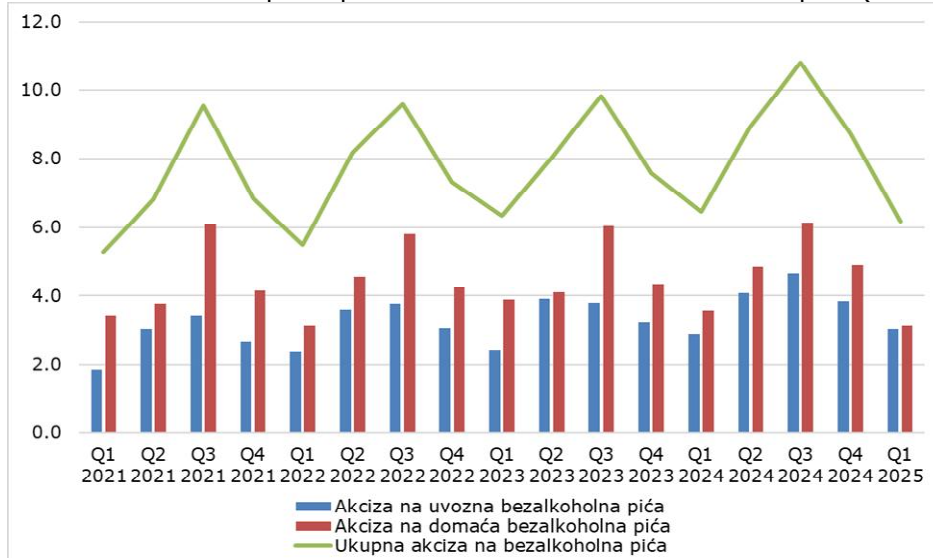
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Prihodi od akciza na domaća bezalkoholna pića u BiH bilježe umjeren, ali stabilan rast u periodu od 2021. do 2024. godine. Godišnje stope rasta pokazuju blago ubrzavanje: 1,7% u 2022. godini, 3,6% u 2023. i 5,7% u 2024. godini u odnosu na prethodne godine. Ovi podaci ukazuju na postepeno povećanje domaće potrošnje bezalkoholnih pića i prisutnost pozitivnog trenda u ovom segmentu tržišta. Ovakav trend povezan je sa jačanjem svijesti potrošača o važnosti podrške domaćim proizvođačima, prisustvom domaćih brendova u maloprodajnim lancima i ugostiteljskim objektima, kao i blagim širenjem asortimana i dostupnosti domaćih proizvoda na tržištu. Ova kategorija ima veći udio u ukupnim prihodima od akciza na bezalkoholna pića u odnosu na proizvodnju iz uvoza.

2. Kvartalno kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Grafikonom pet prikazana je kvartalna naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period od prvog kvartala (Q1) 2021. godine do prvog kvartala (Q1) 2025. godine, u milionima KM. Grafikonom je prikazana kvartalna dinamika kretanja ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, kao i prihoda od akciza na uvozna i domaća bezalkoholna pića.

Grafikon 5. Kvartalna naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)



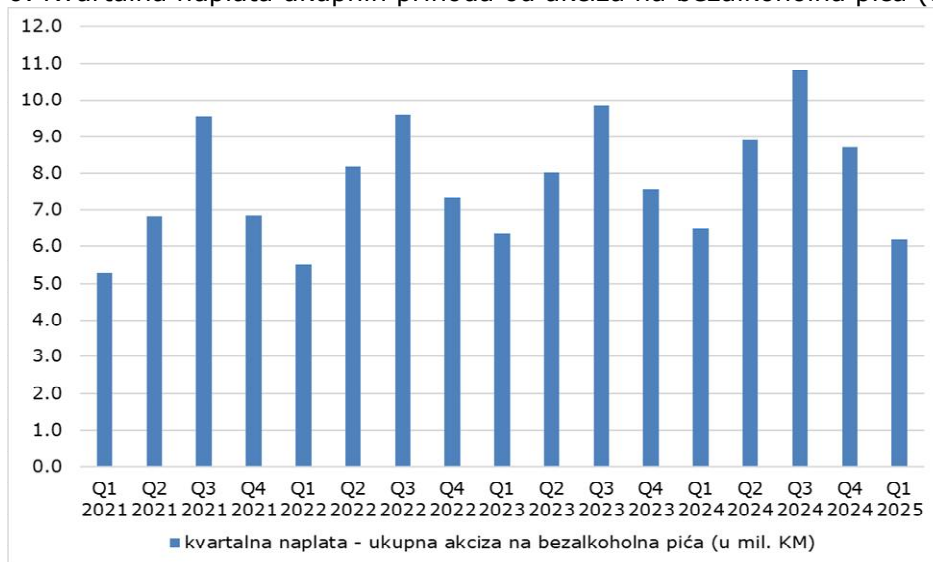
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Grafikonom se uočava jasan sezonski obrazac, pri čemu se najveća naplata akciza bilježi u trećem kvartalu svake godine. Ova dinamika odražava povećanu potrošnju bezalkoholnih pića tokom toplijih mjeseci, posebno u ljetnom periodu kada je potražnja tradicionalno veća, što objašnjava sezonske uticaje koji imaju značajnu ulogu u kretanju naplate kvartalnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića.

2.1. Kvartalno kretanje ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Grafikonom šest prikazana je kvartalna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period Q1 2021–Q1 2025. godine, u milionima KM.

Grafikon 6. Kvartalna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)

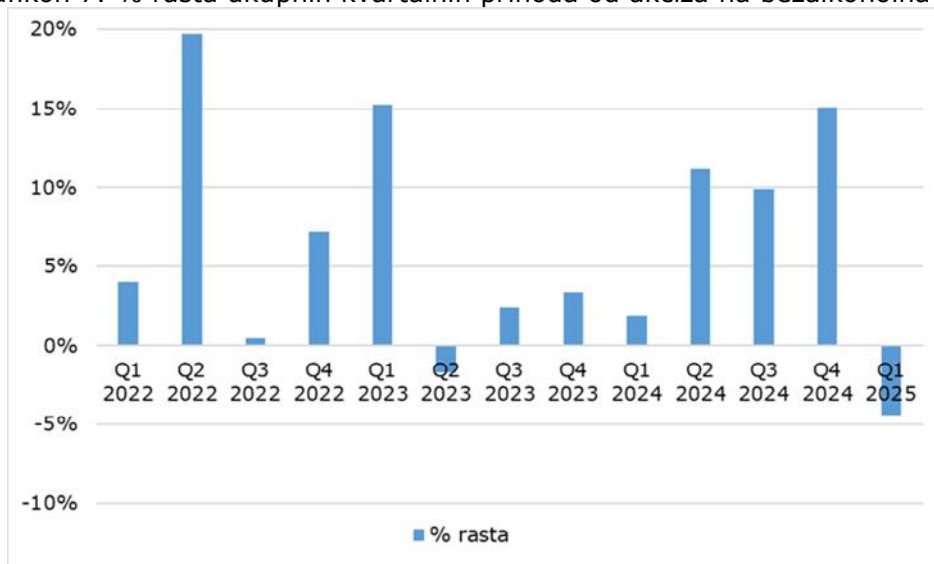


Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao posljedica sezonskog uticaja, iz grafikona se može vidjeti da je naplata ovih prihoda u trećim kvartalima znatno veća od naplate u ostalim kvartalima. Stopa rasta ovih prihoda prikazana je narednim grafikonom.

Grafikonom sedam prikazana je kvartalna stopa rasta ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period Q1 2022–Q1 2025. godine.

Grafikon 7. % rasta ukupnih kvartalnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića



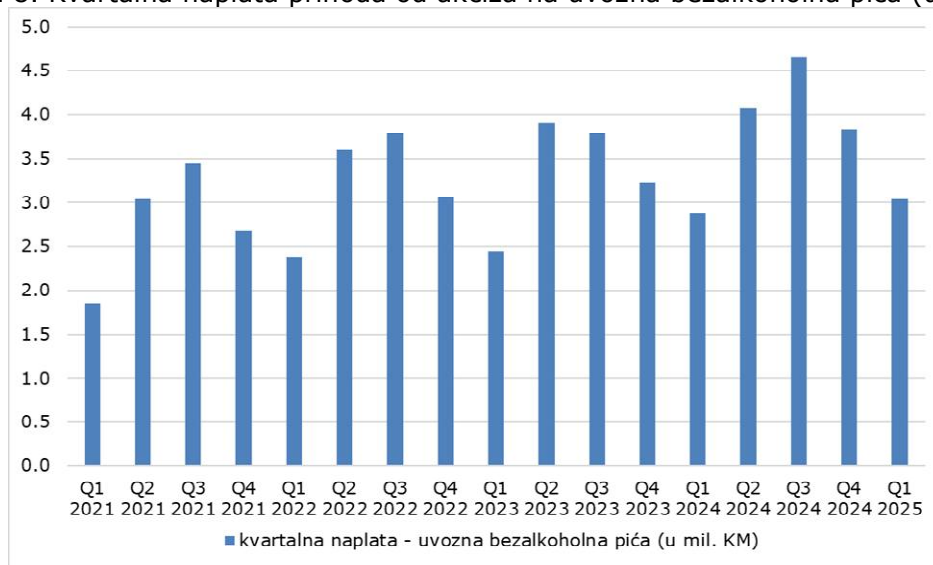
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U prikazanom periodu većina kvartala bilježi pozitivne stope rasta, što ukazuje na opći trend porasta potrošnje i uvoza bezalkoholnih pića. Najveće stope rasta zabilježene su u drugom kvartalu 2022. godine (19,7%), prvom kvartalu 2023. godine (15,3%), te u drugom, trećem i četvrtom kvartalu 2024. godine (11,2%, 9,9% i 15,1%). Izuzeci od ovog trenda su drugi kvartal 2023. godine i prvi kvartal 2025. godine, kada je zabilježen pad u naplati prihoda, što može ukazivati na kratkotrajne oscilacije u potrošnji.

2.2. Kvartalno kretanje prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića

Grafikonom osam prikazana je kvartalna naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za period Q1 2021–Q1 2025. godine, u milionima KM.

Grafikon 8. Kvartalna naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića (u mil. KM)

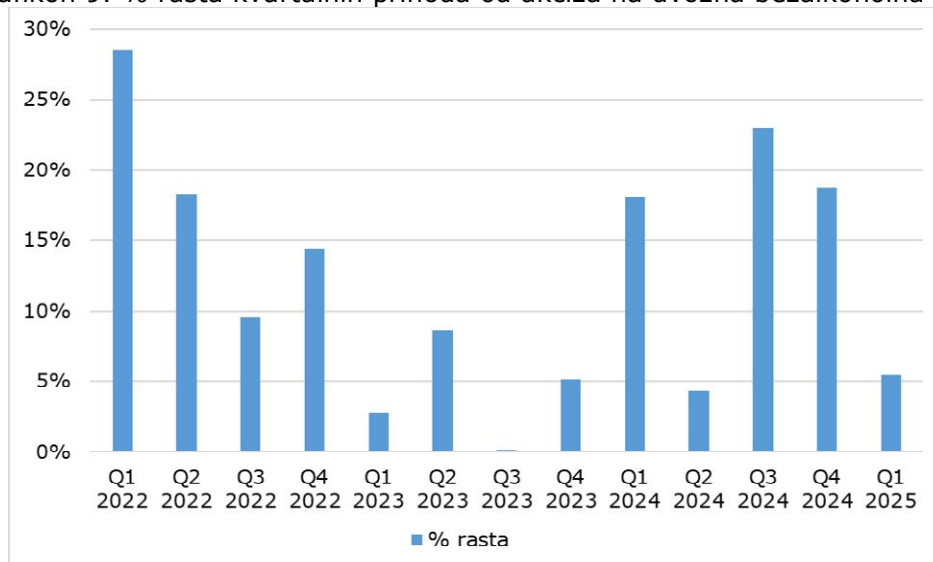


Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kvartalni podaci o naplati prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za prikazani period objašnjavaju izražene sezonske oscilacije, s najvećim prihodima u pravilu u trećem kvartalu, što odgovara ljetnim mjesecima kada je potrošnja ovih proizvoda najveća. Izuzetak je drugi kvartal 2023. godine, u kojem je naplata premašila onu iz trećeg kvartala. Ova anomalija može se djelimično objasniti povećanjem uvoza i promjenama u distribuciji i potrošnji tokom tog perioda.

Grafikonom devet prikazana je kvartalna stopa rasta prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za period Q1 2022–Q1 2025. godine.

Grafikon 9. % rasta kvartalnih prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića



Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Grafikon prikazuje kvartalnu stopu rasta prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića, koja je u posmatranom periodu u svim kvartalima pozitivna, što ukazuje na stabilan i kontinuiran rast ove kategorije prihoda. Najveća stopa rasta zabilježena je u prvom kvartalu 2022. godine (28,5%), što

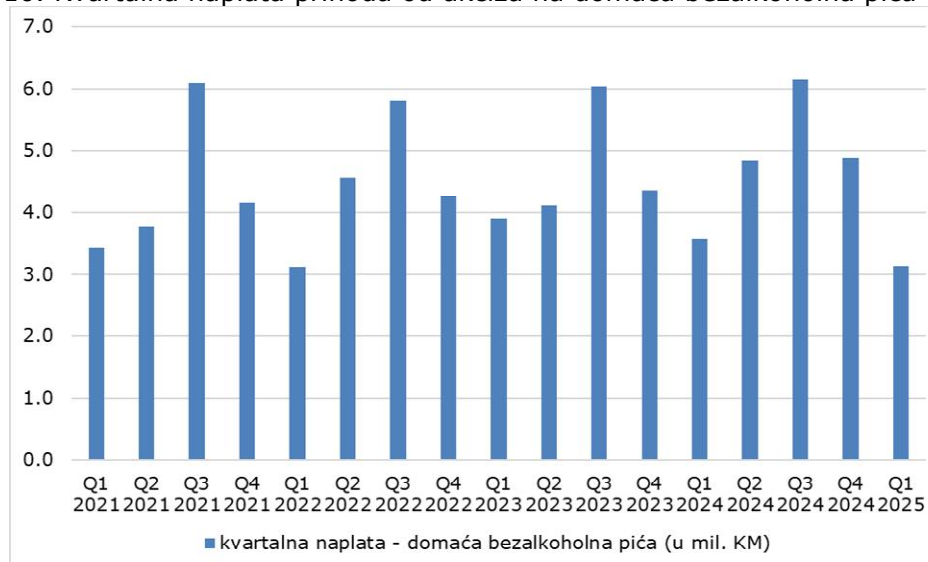
se može povezati s oporavkom tržišta nakon pandemije i naglim povećanjem potrošnje. Visoke stope rasta zabilježene su i tokom 2024. godine, u prvom (18,1%), trećem (23,0%) i četvrtom kvartalu (18,8%), što može upućivati na snažnu tražnju i intenzivan uvoz tokom te godine. Najniža stopa rasta zabilježena je u trećem kvartalu 2023. godine (0,2%), što može ukazivati na zasićenje tržišta ili privremeno smanjenje potrošnje. U prvom kvartalu tekuće godine zabilježena je rastuća stopa od 5,4%, što potvrđuje nastavak pozitivnog trenda, ali nešto umjerenijim tempom.

2.3. Kvartalno kretanje prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića

Budući da prihodi od akciza na domaća bezalkoholna pića čine veći dio ukupne naplate akciza u ovom segmentu, njihova dinamika u većoj mjeri odražava opći trend tržišta bezalkoholnih pića u BiH.

Grafikonom 10 prikazana je kvartalna naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za period Q1 2021–Q1 2025. godine, u milionima KM.

Grafikon 10. Kvartalna naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića (u mil. KM)



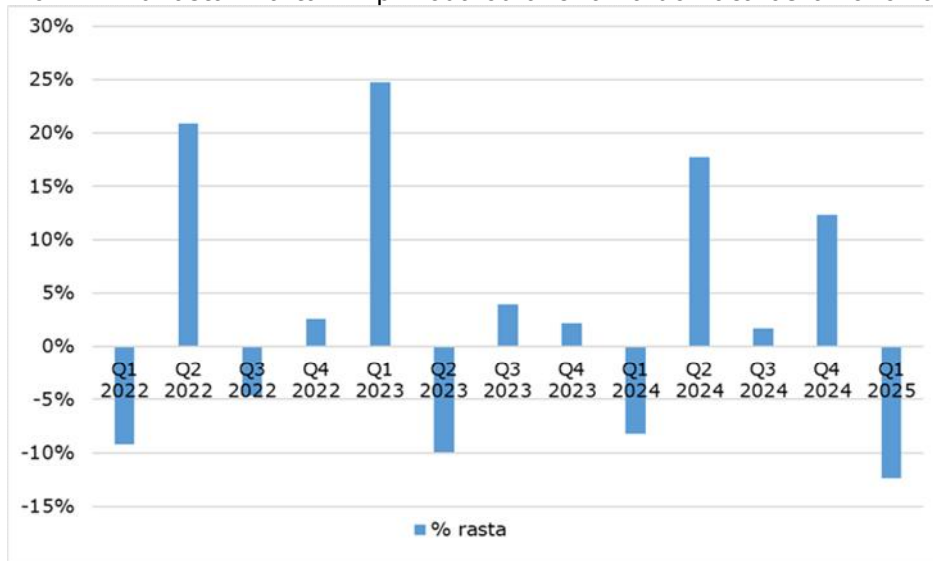
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod kvartalne naplate ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića i kvartalne naplate prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića, grafikon prikazuje sezonske oscilacije u naplati prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića u BiH. Jasno je uočljivo da se najveći prihodi po ovom osnovu ostvaruju u trećim kvartalima svake godine. Ovaj trend se ponavlja iz godine u godinu, a razlozi su isti - izražen sezonski karakter potrošnje bezalkoholnih pića, sa vrhuncem tokom ljetnih mjeseci, kada je potrošnja tih pića najintenzivnija zbog visokih temperatura i povećanog broja turista.

U ostalim kvartalima (Q1, Q2 i Q4), naplata akciza je niža, s tim da se može primijetiti blagi rast u drugom i četvrtom kvartalu, dok je najmanja naplata ovih prihoda zabilježena u prvim kvartalima, što odgovara smanjenoj potrošnji tokom hladnijih mjeseci.

Grafikonom 11 prikazana je kvartalna stopa rasta prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za period Q1 2022–Q1 2025. godine.

Grafikon 11. % rasta kvartalnih prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića



Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Promjene u stopi rasta ukazuju na varijacije u potrošnji i naplati akciza iz kvartala u kvartal, koje su rezultat kombinacije sezonskih faktora, ekonomskih kretanja i eventualnih promjena u poslovnom okruženju. Nestabilnost stope rasta iz kvartala u kvartal takođe odražava vanjske uticaje, kao što su poremećaji u lancima snabdijevanja i opća ekonomska kretanja koja utiču na potrošačku moć.

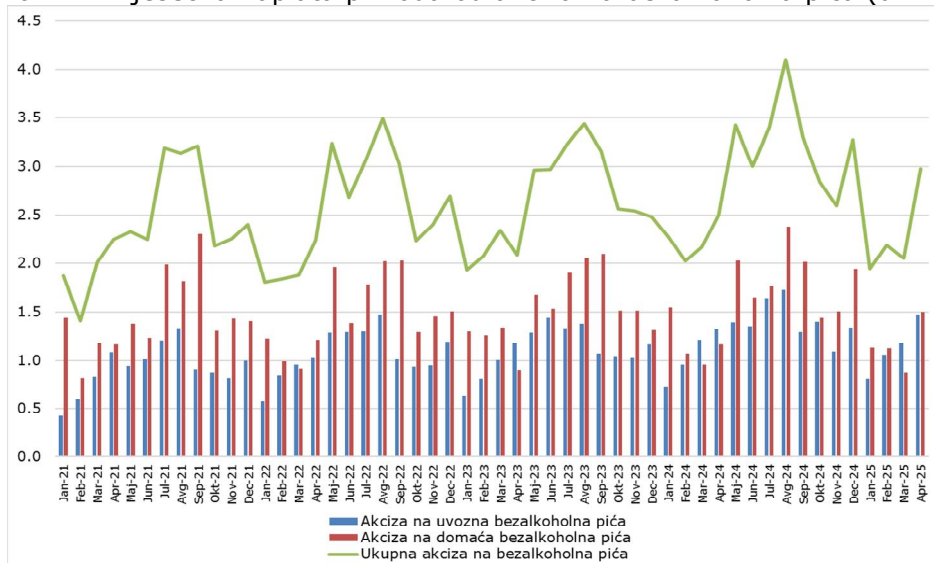
U posmatranom periodu najveće povećanje ovih prihoda zabilježeno je u prvom kvartalu 2023. godine 24,8%. Kao posljedica rasta potrošnje domaćih proizvoda usljed ekonomskog oporavka nakon pandemije, povećanja kupovne moći građana i rasta cijena bezalkoholnih pića domaćih proizvođača drugi kvartal 2022. godine bilježi takođe znatan rast u naplati ovih prihoda 20,8%, dok je u prvom kvartalu tekuće godine zabilježen pad (12,4%) koji je uticao i na pad ukupnih kvartalnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića prikazan grafikonom sedam.

3. Mjesečno kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Ovaj prikaz analizira mjesečno kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića u BiH, sa posebnim osvrtom na razdvojene prihode od akciza na uvozna i domaća bezalkoholna pića. Mjesečno kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića prikazano je radi boljeg razumijevanja dinamike u ovom segmentu javnih prihoda. Cilj analize je da se identifikuju ključni obrasci, sezonska odstupanja i eventualni trendovi u naplati akciza na mjesečnom nivou, kao i da se uoče razlike između doprinosa uvoznih i domaćih proizvoda u ukupnim prihodima. Svrha ove analize je da pruži podršku u oblikovanju fiskalne i trgovinske politike, omogućiti preciznije budžetsko planiranje na mjesečnom nivou i unaprijedi razumijevanje potrošačkih navika na tržištu bezalkoholnih pića u BiH.

Grafikonom 12 prikazano je mjesečno kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period januar 2021-april 2025. godine, u milionima KM. Prikazano je mjesečno kretanje ukupne naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića u posmatranom vremenskom periodu, kao i mjesečno kretanje naplate prihoda od akciza na uvozna i domaća bezalkoholna pića.

Grafikon 12. Mjesečna naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)



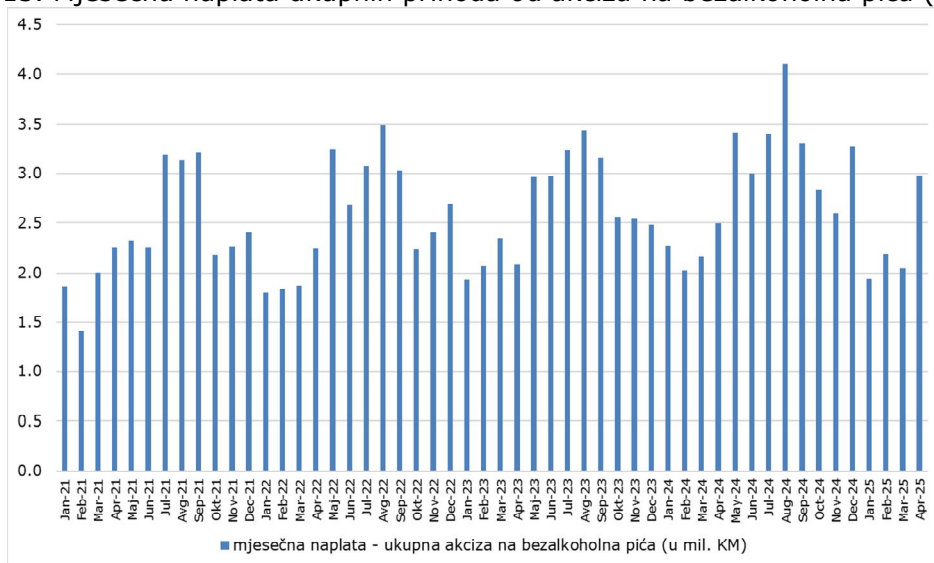
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Izražen je sezonski obrazac, pri čemu se najviši prihodi ostvaruju tokom ljetnih mjeseci, što je u skladu s povećanom potrošnjom bezalkoholnih pića u toplijem dijelu godine. Početkom godine (januar–mart) naplata je niža, odražavajući pad potrošnje. Naplata u periodu maj–septembar je stabilnija i na višem nivou. Ovi obrasci ukazuju na jasnu sezonalnost u potrošnji. Detaljnija analiza kretanja ukupnih mjesečnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića i prihoda od akciza na uvozna i domaća bezalkoholna pića, prikazana je u nastavku.

3.1. Mjesečno kretanje ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Grafikonom 13 prikazana je mjesečna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period januar 2021–april 2025. godine, u milionima KM.

Grafikon 13. Mjesečna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)

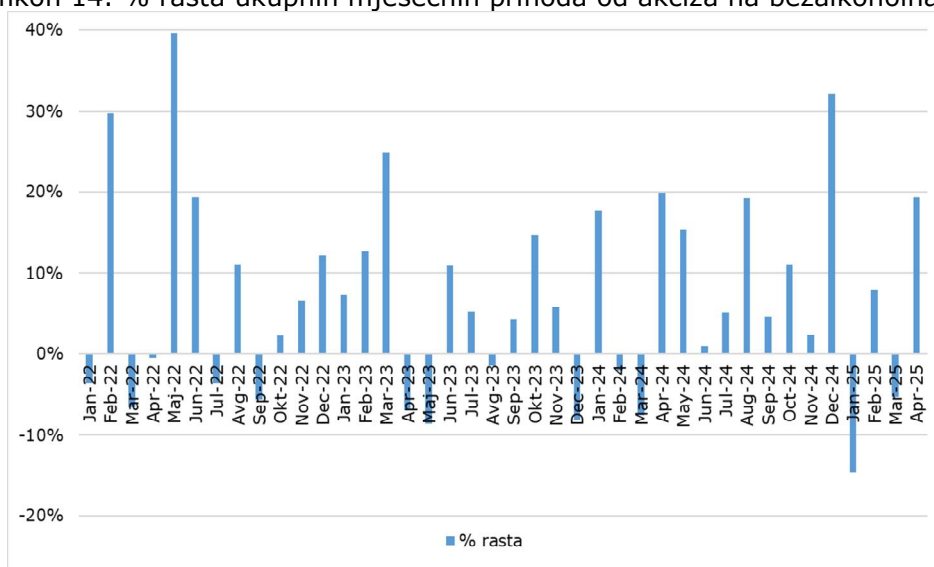


Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Iz grafikona se uočava izražen sezonski karakter naplate, pri čemu su prihodi najviši u ljetnim mjesecima (posebno u julu i avgustu), dok su najniži tokom zimskog perioda, naročito od januara do marta svake godine. Veća naplata prihoda od akciza u ljetnim mjesecima kao rezultat povećane potrošnje bezalkoholnih pića zbog viših temperatura i povećanih aktivnosti na otvorenom podrazumjeva da potrošači češće konzumiraju osvježavajuća pića, a raste i turistički promet, što dodatno podstiče prodaju. Nasuprot tome, u zimskim mjesecima, kada su temperature niže i smanjuje se potražnja za hladnim napicima, prodaja i naplata akciza su znatno niži. U posmatranom periodu, najveća naplata zabilježena je u avgustu prošle godine kao rezultat vrhunca turističke sezone, dok je u najmanja naplata zabilježena u februaru 2021. godine kao posljedica postprazničkog zatišja, zime i niske tražnje, kao i dodatnog uticaja pandemije Covid-19.

Grafikonom 14 prikazana je mjesečna stopa rasta ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period januar 2022–april 2025. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 14. % rasta ukupnih mjesečnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića



Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

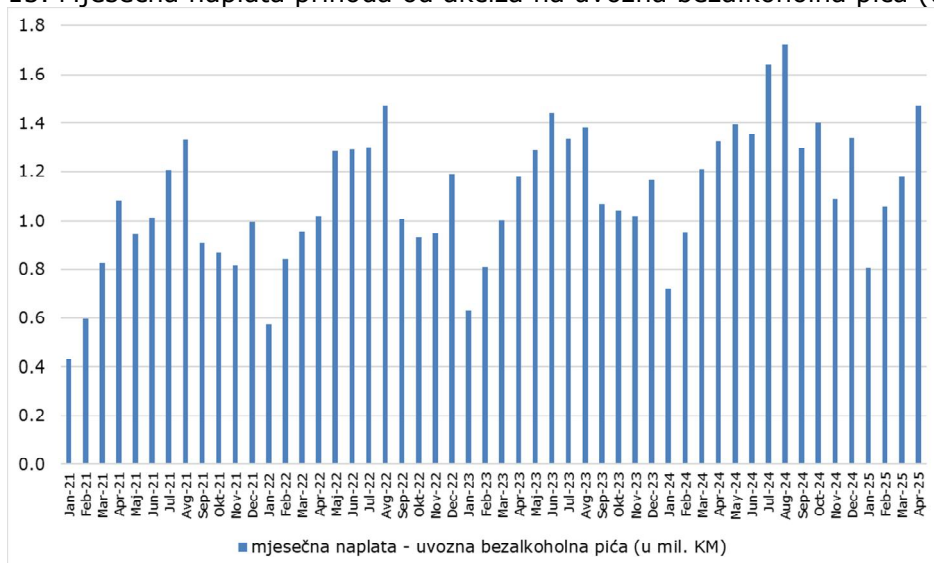
Najveće povećanje u naplati ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića u posmatranom periodu zabilježeno je u maju 2022. godine 39,6% i decembru 2024. godine 32,3%, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine, dok je najveće smanjenje zabilježeno u januaru tekuće godine - 14,6%. Ovo smanjenje posljedica je bojkota kupovine u marketima krajem januara kao reakcija potrošača na nagli rast cijena osnovnih životnih namirnica i bezalkoholnih pića, a koji je uslijedio nakon povećanja marži i poreza u maloprodaji⁷. Ovaj bojkot imao je direktan i mjerljiv ekonomski efekat, naročito u sektoru robe široke potrošnje, među kojima su i bezalkoholna pića čiji je promet smanjen.

3.2. Mjesečno kretanje prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića

Grafikonom 15 prikazano je mjesečno kretanje naplate prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za period januar 2021–april 2025. godine, u milionima KM.

⁷ Naime, krajem januara 2025. godine, na društvenim mrežama i putem nevladinih organizacija, pokrenut je masovni poziv na bojkot kupovine u velikim marketima širom BiH. Bojkot je bio simbolično zakazan 31. januara 2025. godine s ciljem vršenja pritiska na trgovinske lance i vlasti zbog, kako su građani navodili „neopravdanog poskupljenja“ i „nepoštenih trgovačkih praksi“.

Grafikon 15. Mjesečna naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića (u mil. KM)

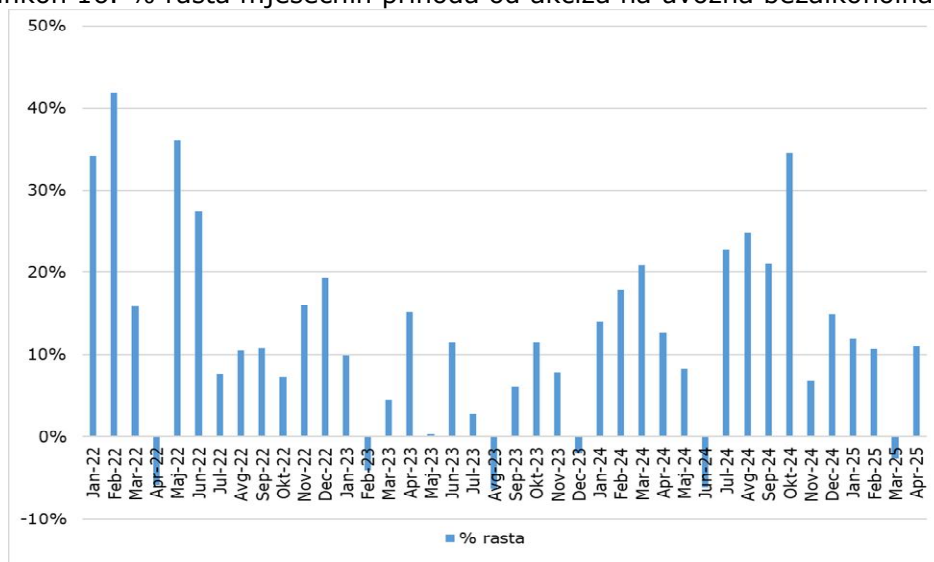


Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića prikazanih na mjesečnom nivou, najveća naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića je takođe u ljetnim mjesecima, dok je najmanja mjesečna naplata ovih prihoda zabilježena svake godine u januaru. Najveći prihodi u posmatranom periodu ostvareni su u julu i avgustu prošle godine. U aprilu tekuće godine ostvarena je takođe iznenađujuće velika naplata ovih prihoda koja nije rezultat sezonske potrošnje već strateškog uvoza, oporavka tržišta nakon bojkota i priprema za ljeto.

Grafikonom 16 prikazana je mjesečna stopa rasta prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za period januar 2022–april 2025. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 16. % rasta mjesečnih prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića



Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

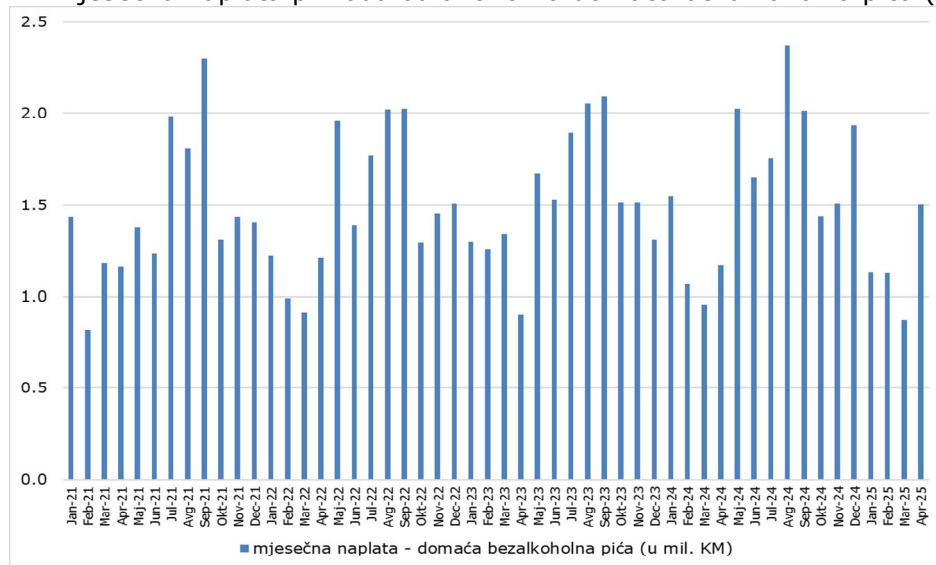
Najveći rast naplate prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića na mjesečnom nivou zabilježen je početkom 2022. godine kao rezultat popuštanja mjera, postpandemijskog oporavka i

promjene potrošačkih navika što je dovelo do povećane potrošnje. Tako je u januaru te godine zabilježen porast naplate 34,3%, u februaru 41,9%, maju 36,1% i junu 27,5%. Takođe veći rast u naplati ovih prihoda (34,7%) zabilježen je u oktobru prošle godine kao rezultat tržišnih kretanja, promotivnih aktivnosti i unaprijed pripremljene logistike za kraj godine. Tokom posmatranog perioda nije zabilježeno veće smanjenje u naplati prihoda od akciza na bezalkoholna pića iz uvoza koje bi znatno odstupalo i ukazivalo na određeni šok.

3.3. Mjesečno kretanje prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića

Grafikonom 17 prikazano je mjesečno kretanje naplate prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za period januar 2021–april 2025. godine, u milionima KM.

Grafikon 17. Mjesečna naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića (u mil. KM)

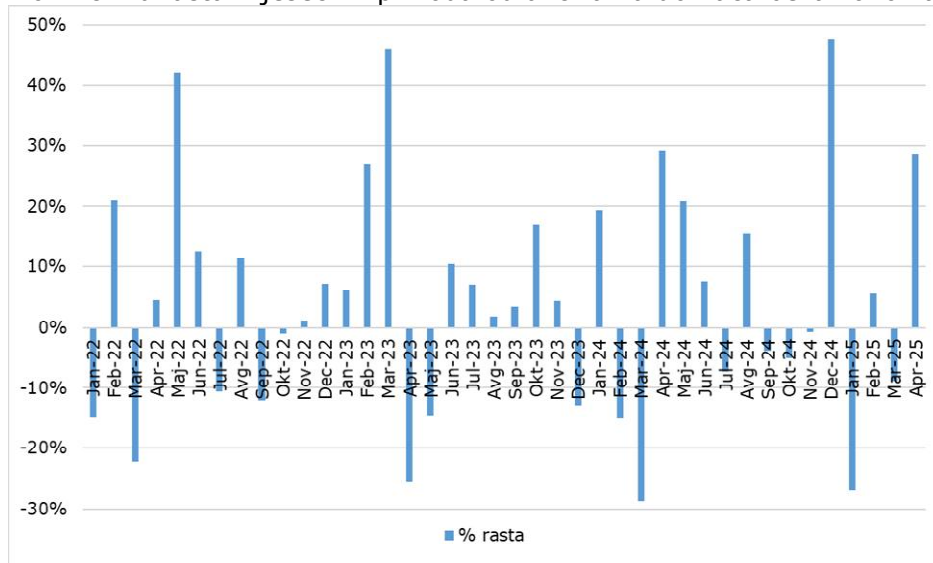


Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Mjesečna naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića pokazuje sličan sezonski obrazac kao i ukupna naplata, odnosno naplata na uvezna bezalkoholna pića s višim iznosima u ljetnim mjesecima i nižim tokom zime i ranog proljeća. Najveći prihodi zabilježeni su u septembru 2021. i avgustu 2024. godine, dok su najniži nivoi evidentirani u februaru i martu u više godina, kao i u aprilu 2023. godine, što ukazuje na ustaljeni sezonski pad potrošnje u hladnijim mjesecima.

Grafikonom 18 prikazana je mjesečna stopa rasta prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za period januar 2022–april 2025. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 18. % rasta mjesečnih prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića



Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Najveći rast zabilježen je u decembru 2024. godine (47,6%), martu 2023. godine (46,8%) i maju 2022. godine (42,0%), što se može povezati s pojačanom potrošnjom pred praznike, jačanjem distribucije i uspješnim tržišnim kampanjama domaćih proizvođača. S druge strane, najveća smanjenja zabilježena su u aprilu 2023. godine (-25,6%), martu 2024. godine (-28,7%) i januaru 2025. godine (-27,0%). Ovi padovi uglavnom su posljedica sezonski slabije potrošnje, ali i faktora kao što su loše vremenske prilike, pad kupovne moći, te u slučaju januara 2025. godine, uticaj bojkota potrošača koji se odrazio i na domaći sektor bezalkoholnih pića. Kretanja pokazuju izraženu volatilnost, ali prate opću sezonsku dinamiku i reakcije tržišta na ekonomske i društvene okolnosti.

Naplata prihoda od PDV-a i PDV jaz u uslovima rastuće inflacije u 2022. godini

(pripremila: Aleksandra Regoje, stručni savjetnik – makroekonomista)

Uvod

S obzirom na relativno niske stope inflacije u protekle četiri decenije, sve do unazad nekoliko godina nije bilo većih istraživanja odnosa inflacije i javnih finansija. Globalni rast inflacije nakon 2020. godine ponovo je naglasio interakcije između inflacije i javnih finansija. Inflacija je počela rasti kako se završavala kriza uzrokovana virusom korona, zbog efekata ukidanja restrikcija nakon završetka pandemije. Pandemija je uzrokovala poremećaje u globalnom lancu snabdijevanja i smanjila proizvodnju, što je dovelo do nestašice robe i usluga. Ukidanjem restriktivnih mjera, potražnja je naglo rasla, premašujući dostupnu ponudu i povećavajući cijene. Godine 2022., sve članice Evropske unije (EU-27) su zabilježile visoke stope inflacije, pri čemu su kod trećine članica stope bile u rangu između visokih 10% i 20%. Tako visoke stope inflacije rezultat su više faktora, ali prvenstveno naglog porasta cijena energije zbog rata u Ukrajini, koji je poremetio lance snabdijevanja energijom. Visoke stopa inflacije u 2022. i 2023. godini u fokus su ponovo donijele sljedeća pitanja: kakav uticaj visoka inflacija ima na fiskalne agregate, kako inflacija utiče na porezne sisteme i javne finansije, te uticaj inflacije na pojedine vrste javnih prihoda.

S obzirom da je porez na dodatnu vrijednost (PDV) jedan od osnovnih izvora prihoda za opće vlade država članica EU-27, posebno se ističu pitanja kako je inflacija uticala na ove prihode, te kako je uticala na efikasnost njihovog ubiranja. Prema podacima Eurostata, u 2024. godini su prihodi od PDV-a opće vlade EU-27 iznosili 1.282,1 milijardi eura dok je odnos prihoda od PDV-a i BDP-a iznosio 7,1%. Imajući to u vidu, efikasna naplata prihoda od PDV-a neophodna je za finansiranje javnih dobara i usluga te za osiguranje finansijske stabilnosti vlada.

U ovom prilogu analizirana je naplata PDV-a u EU-27, **sa fokusom na 2022. godinu**, koja je specifična po velikim turbulencijama na globalnom planu te **visokim stopama inflacije**. Osim toga, radi se o **godini za koju su dostupne zadnje potpune procjene PDV jaza**, kao mjere efikasnosti naplate prihoda od PDV-a, izračunate od strane Evropske komisije. U prvom dijelu priloga prikazane su stope godišnje inflacije u EU-27, a u drugom osnove uticaja inflacije na vladine finansije i PDV. U trećem dijelu priloga analizirani su faktori dinamike prihoda od PDV-a u proteklom periodu: kretanje porezne osnovice, efikasnost naplate PDV-a i porezne politike. Dinamika osnovnih faktora koji su uslovili naplatu prihoda od PDV-a u 2022. godini u EU-27 može se pronaći u sažetku, na kraju priloga.

I Stope inflacije u EU-27

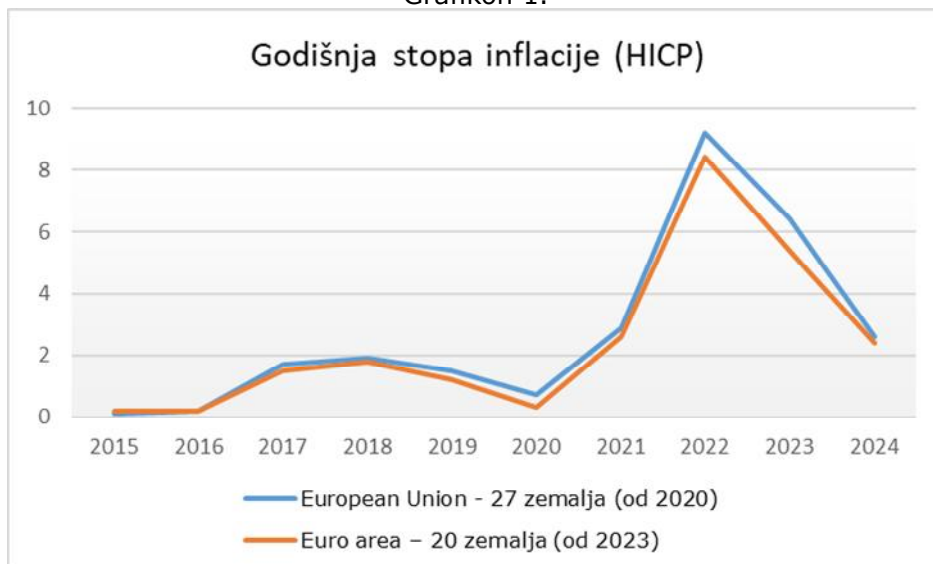
Godišnje stope inflacije (harmonizovani indeks potrošačkih cijena -*HICP*) u EU-27 u periodu od 2015. do 2020. godine kretale se u rangu 0-2%. Prema podacima Eurostat-a⁸, stopa inflacije u 2021. godini je iznosila 2,9% u Evropskoj uniji (EU-27), što je za 1,9 p.p. više od prosjeka za period od 2015. do 2020. godine.

U 2022. godini je stopa inflacije u EU-27 iznosila visokih 9,2%. Inflacijski proces u Evropskoj uniji bio je vođen nizom šokova koji su pogodili ne samo njene članice, već i druge ekonomije. Visoke cijena energije su se prelile na troškove proizvodnje i transporta, povećavajući cijene robe i usluga. Rat je posebno uticao i na cijene poljoprivrednih proizvoda poput pšenice, čiji su Rusija i Ukrajina glavni izvoznici.

⁸ Podaci iz baze Eurostat, HICP - annual data (average index and rate of change); Last updated: 19/5/2025

Naredne, 2023. godine, inflacija je bila nešto niža i iznosila 6,4%, da bi se 2024. godine stabilizovala na nivou od 2,6%. Stope inflacije su bile nešto niže u Eurozoni (vid. Grafikon 1).

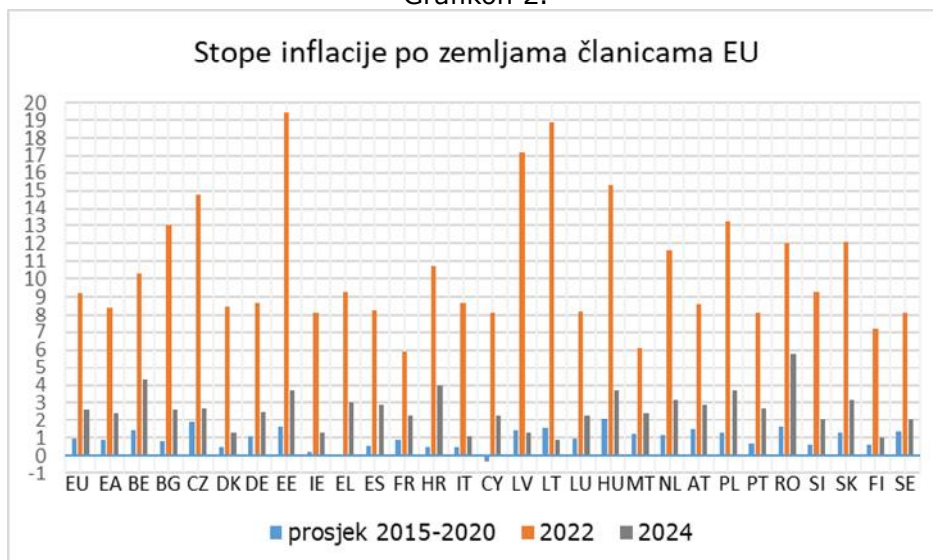
Grafikon 1.



Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka iz baze Eurostat, HICP - annual data (average index and rate of change), <https://ec.europa.eu/>

Ako posmatramo stope inflacije u 2022. godini po članicama EU-27 (Grafikon 2), možemo zaključiti da su najviše bile u Estoniji (19,4%) i Litvaniji (18,9%), zbog njihove velike zavisnosti od uvoza ruske energije. Najniže su bile u Francuskoj (5,9%) i Malti (6,1%).

Grafikon 2.



Izvor: Prikaza autora na osnovu podataka iz baze Eurostat, HICP - annual data (average index and rate of change), <https://ec.europa.eu/>

Kao odgovor na rastuću inflaciju, vlade zemalja članica EU-27 su 2022. godine realizovale različite politike za podršku preduzećima i potrošačima, što je u nekim slučajevima označilo povratak kontroli cijena kakva nije implementirana od 1970. godine. Grčka je ograničila maloprodajne marže na hranu i druge osnovne potrepštine, Španija je smanjila stopu PDV-a na hranu, dok je

Francuska pregovarala o sporazumima sa supermarketima kako bi obezbijedila prodaju prehrambenih proizvoda po najnižoj mogućoj cijeni.⁹

II Uticaj inflacije na prihode od PDV-a

Inflacija različito utiče na javne prihode i rashode. Porezni prihodi se brže prilagođavaju promjenama cijena nego rashodi. Visoke stope inflacije u kratkom roku brže povećavaju javne prihode nego rashode te mogu stvoriti utisak povoljnog fiskalnog prostora. To je zato što su porezni prihodi direktno povezani sa ekonomskim transakcijama koje odražavaju trenutne cijene, dok se mnogi javni rashodi, kao što su plate u javnom sektoru i socijalni transferi, ne prilagođavaju automatski. Veća osjetljivost poreznih prihoda na inflaciju je dijelom i strukturne prirode, budući da su noviji porezni sistemi postali mnogo više zavisni od *ad valorem* prihoda. Fiskalni stimulus od inflacije znači da povećanje nivoa cijena može dovesti do većih poreznih prihoda bez povećanja poreznih stopa. To privremeno poboljšava fiskalnu poziciju vlade, ali ovi efekti su obično prolazni, jer se i javni rashodi postepeno prilagođavaju novom nivou cijena. Javni rashodi brzo sustižu visoke cijene, tako da početni pozitivan efekat inflacije na fiskalne pozicije brzo nestaje. Stoga inflacija u kratkom roku može podići *ad valorem* prihode, dok dugoročno može imati negativne efekte, jer dovodi do erozije realnog dohotka i potrošnje stanovništva. Glavni rizik u ovoj situaciji je da bi utisak obilnih poreznih prihoda mogao navesti nosioce politika da započnu nove programe javne potrošnje ili smanjenje poreznih stopa, što bi moglo ugroziti javne finansije u budućnosti.

Uticaj inflacije na prihode od PDV-a je kompleksan. Inflacija automatski povećava poreznu osnovicu za PDV, kao *ad valorem* prihoda. Sa druge strane, inflacija smanjuje kupovnu moć raspoloživog dohotka domaćinstava, dovodeći do promjene obrazaca potrošnje prema osnovnim potrebama. U uslovima jedinstvene PDV stope, inflacija će donijeti rast prihoda od PDV-a, ali pod uslovom da ne dođe do pada potrošnje. Inflacija podiže nominalnu vrijednost roba i usluga, odnosno osnovicu na koju se naplaćuju *ad valorem* porezi, ali isto tako dovodi do pada kupovne moći stanovništva, posebno slojeva sa niskim primanjima, koje može dovesti do pada realne potrošnje. U uslovima diferenciranih stopa oporezivanja, inflacija može dovesti do promjene efektivne stope oporezivanja. Tako je rast cijena energije u 2022. godini u zemljama EU-27 doveo do povećanja efektivnih stopa PDV-a, jer se energetske proizvodi uglavnom oporezuju po višim stopama od prosječnih. Za razliku od energenata, porast cijena poljoprivrednih proizvoda i hrane doprinio je padu efektivnih stopa PDV-a, jer se oni uglavnom oporezuju po sniženim stopama. Ostali faktori koji su uticali na efektivnu stopu PDV-a uključivali su promjenu sastava potrošačke korpe i jačinu javne podrške. Rastuća inflacija je uticala i na poslovanje kompanija, porastom broja onih koje prelaze prag PDV-a.¹⁰

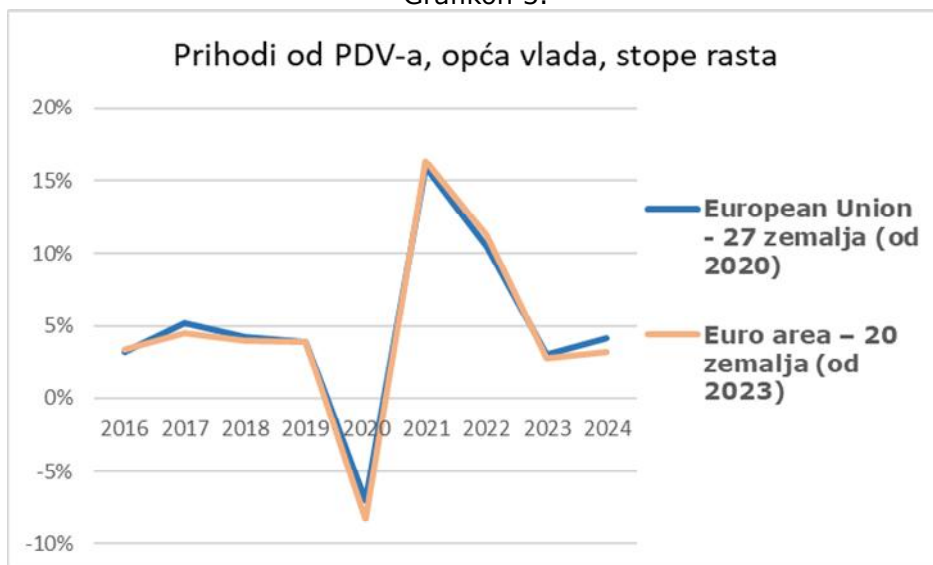
III Faktori naplate prihoda od PDV-a

Pandemija virusa korona dovela je do značajnog pada prihoda od PDV-a u 2020. godini u budžetima opće vlade EU od visokih 7%, prvenstveno zbog smanjene finalne potrošnje domaćinstava.

⁹ European Commission: Directorate-General for Taxation and Customs Union, Center for Social and Economic Research (CASE), Oxford Economics, Syntesia, Bonch-Osmolovskiy, M. et al., VAT gap in the EU – 2024 report, Poniatowski, G. (editor), Publications Office of the European Union, 2024, <https://data.europa.eu/doi/10.2778/2476549>

¹⁰ Ibid. str 10.

Grafikon 3.



Izvor: Prikaza autora na osnovu podataka iz baze Eurostat, Government revenue, expenditure and main aggregates, Value added type taxes (VAT) revenue, General government, Last updated: 22/04/2025

Međutim, s povratkom rasta BDP-a i finalne potrošnje domaćinstava nakon ukidanja ograničenja, u 2021. godini dolazi do rasta ovih prihoda od visokih 15,9%. **U 2022. godini su prihodi opće vlade EU-27 od PDV-a porasli za 10,5%,** dok su u 2023. i 2024. godini ostvarene umjerene stope rasta od 3% i 4,1%, respektivno.¹¹

U nastavku ćemo analizirati koji su faktori doveli do rasta PDV prihoda u 2022. godini. Naplata prihoda od PDV-a zavisi od tri osnovna faktora:

- (a) kretanju porezne osnovice,
- (b) efikasnosti naplate, i
- (c) politici oporezivanja.

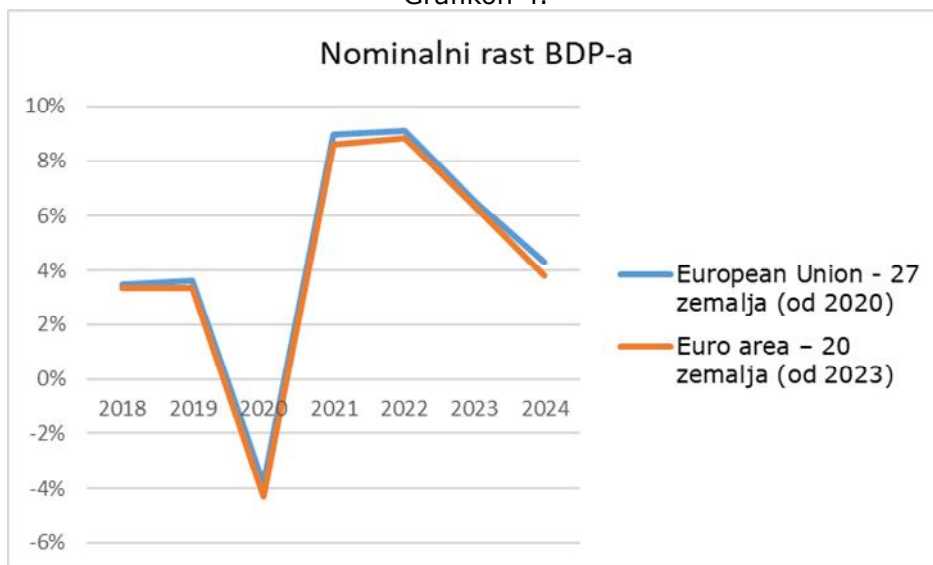
(a) Kretanje porezne osnovice

Prema podacima iz baze podataka Eurostat,¹² **nominalni rast BDP-a u EU-27 u 2022. godini iznosio je 9,1%,** što je nešto više u odnosu na stopu rasta iz prethodne godine (2021: 8,9%). U 2022. godini se globalna ekonomija još uvijek oporavljala od uticaja pandemije virusa korona. Imajući to u vidu, stope rasta za 2021. i 2022. godinu treba tumačiti s oprezom i posmatrati u kontekstu pada BDP-a ostvarenog u 2020. godini. Osim toga, poređenje stope rasta 2022. godine s rastom iz 2021. godine treba tumačiti u kontekstu činjenice da je 2021. godina bila prva godina perioda oporavka.

¹¹ Izračun autora na osnovu podataka iz baze podataka Eurostat-a: Value added type taxes (VAT), revenue, million euro; Last update: 22/04/2025

¹² Izračun autora na osnovu podataka iz baze Eurostat, Gross domestic product (GDP) and main components, Gross domestic product at market prices, current prices, million euro; Last updated: 23/05/2025

Grafikon 4.



Izvor: Prikaza autora na osnovu podataka iz baze Eurostat, Gross domestic product (GDP) and main components, Gross domestic product at market prices, <https://ec.europa.eu/>

Postojale su značajne razlike u ekonomskom rastu među državama članicama u 2022. godini, koje su bile pod uticajem različite težine efekata pandemije i različitih ekonomskih struktura država članica i njihove izloženosti uvozu ruske nafte i plina. Snažan nominalni rast BDP-a u 2022. godini objašnjava se rastućom inflacijom, a doprinio je snažnom učinku PDV osnovice u istoj godini. U naredne dvije godine BDP je rastao po dosta umjerenijim stopama. Tako su u 2023. i 2024. godini na nivou EU-27 ostvarene nominalne stope rasta BDP-a od 6,6% i 4,3%, respektivno.

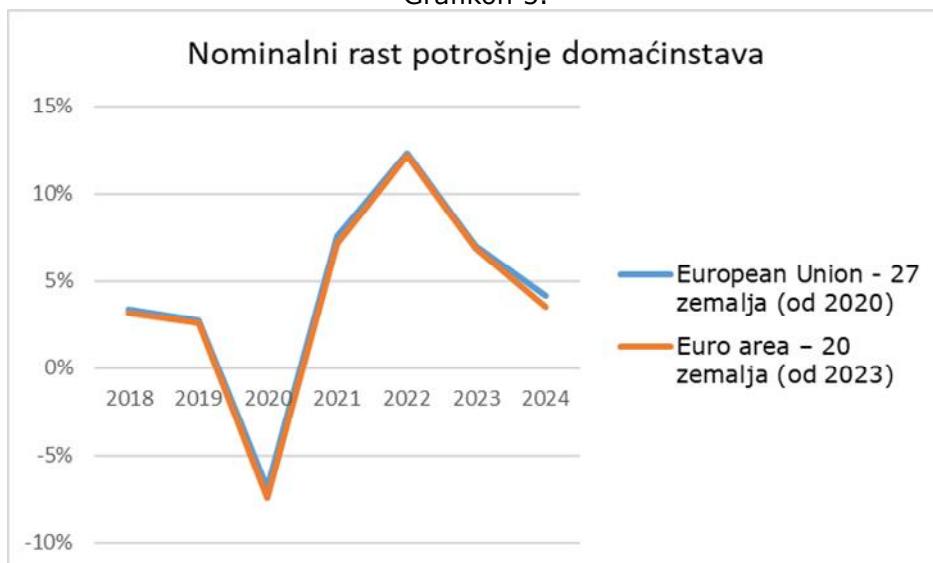
Finalna potrošnja domaćinstava je osnovni pokazatelj dinamike PDV osnovice, budući da se najveći dio PDV prihoda generiše iz ove kategorije BDP-a. Nakon pada u 2020. godini, u 2021. godini je zabilježen rast finalne potrošnje domaćinstava po stopi od 7,6%. **U 2022. godini je, pod uticajem inflacije, eskalirao nominalni rast finalne potrošnje domaćinstava na 12,3%.**¹³ U naredne dvije godine su se stope rasta vratile na umjerene okvire (vid Grafikon 5).

¹³ Izračun autora na osnovu podataka iz baze Eurostat, Gross domestic product (GDP) and main components, Final consumption expenditure of households, current prices, million euro; Last updated: 23/05/2025

Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba

Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 33 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

Grafikon 5.



Izvor: Prikaza autora na osnovu podataka iz baze Eurostat, Gross domestic product (GDP) and main components, Final consumption expenditure of households, <https://ec.europa.eu/>

(b) Efikasnost naplate PDV-a

Članice EU-27 se značajno razlikuju u tome koliko efikasno prikupljaju prihode od PDV-a. Postoje brojne mjere efikasnosti PDV. Jedan od njih je 'Udio prihoda od PDV-a' (engl. *VAT revenue ratio - VRR*) koji predstavlja udio stvarnih prihoda od PDV-a u prihodima koji bi bili prikupljeni kada bi se na ukupnu krajnju potrošnju primijenila standardna stopa, bez izuzeća. Pokazatelj VRR može predstavljati samo polaznu osnovu za ocjenu efikasnosti PDV sistema, s obzirom da se samo na osnovu njega ne mogu ocijeniti niti stepen porezne evazije niti uticaj porezne politike na PDV prihode. Osim toga, krajnja potrošnja iz nacionalnih računa koja se koristi pri izračunu VRR ne odgovara stvarnoj poreznoj osnovici. Da bi se izvukli konkretniji zaključci o efikasnosti PDV sistema, potrebno je izvršiti prilagođavanje krajnje potrošnje kako bi se bliže procijenila PDV osnovica, kao i razdvojiti efekte porezne politike i evazije na visinu prihoda od PDV-a. Tako se VRR može razložiti na jaz koji se odnosi na poštivanje propisa i onaj koji je u vezi sa poreznom politikom, odnosno na: ***compliance gap*** i ***policy gap***. *Policy gap* se računa pod pretpostavkom punog poštivanja propisa, dok se *compliance gap* računa uzimajući u obzir politiku onakvu kakva u stvarnosti jeste. Činjenica koja ide u prilog ovakvom načinu mjerenja jazova je ta da porezne administracije žele imati informacije o efikasnosti implementacije propisa u primjeni, a ne teorijskih. *Compliance* i *policy* jazovi nisu nezavisni jedan od drugoga. Stepenn poštivanja zakonodavstva između ostalog zavisi i od njegovog uređenja (izuzeća, pragovi oporezivanja, snižene stope). Promjena politike može uticati na *policy* i na *compliance gap*, dok promjene u efikasnosti provođenja propisa utiču samo na *compliance gap*.

Compliance gap u EU-27

Compliance gap predstavlja razliku između prihoda koji bi se trebali prikupiti u idealnom sistemu prikupljanja prihoda od PDV-a i iznosa koji se stvarno prikupi. U analizi poreznog jaza u članicama Europske unije koju objavljuje Europska komisija *compliance gap* se naziva *VAT gap* odnosno PDV jaz.

Prema tome, PDV jaz mjeri razliku između potencijalnih i prikupljenih prihoda, koja se može pripisati nepoštivanju poreznih propisa, a ne uređenju poreznog zakonodavstva. Za računanje PDV jaza potrebni su podaci o prikupljenim prihodima od PDV-a i onim koji bi bili prikupljeni u uslovima

punog poštivanja zakonske regulative (engl. *VAT total tax liability according to the law* ili VTTL). VTTL predstavlja procjenu teoretskih PDV prihoda na bazi primijenjenih PDV propisa (stope, izuzeća i dr.).

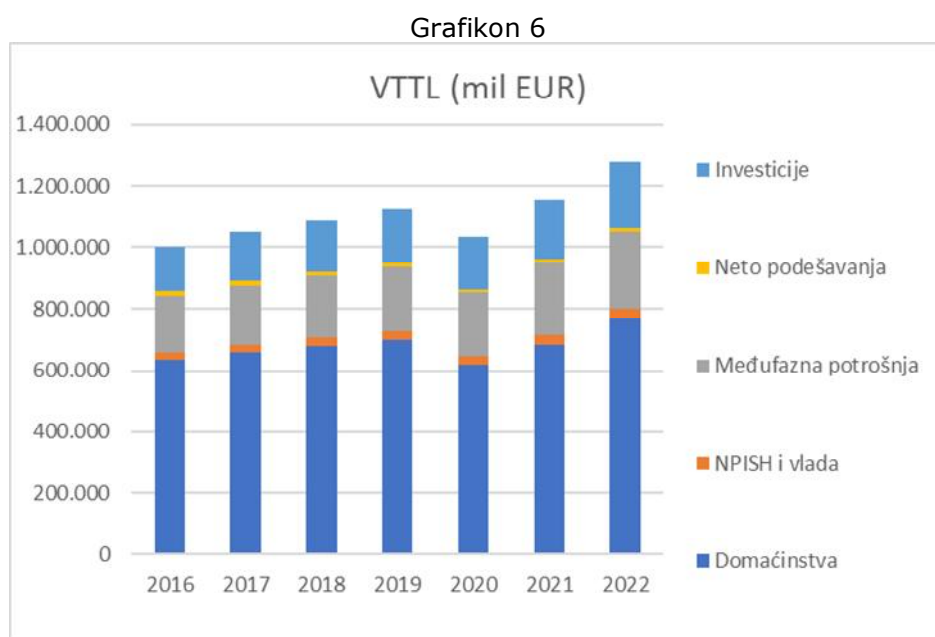
Naposljetku, PDV jaz se računa kao razlika između VTTL i prikupljenih PDV prihoda (Jednakost 1), a takođe se može izražavati u % VTTL, odnosno kao udio te razlike u VTTL (Jednakost 2).

Jednakost 1. $PDV \text{ jaz} = VTTL - PDV \text{ prihodi}$

Jednakost 2. $PDV \text{ jaz} = (VTTL - PDV \text{ prihodi}) / VTTL$

Procjena VTTL je veoma kompleksna procedura. Procjenjivanje prema pristupu „odozgo prema dole“ (engl. *top-down*) vrši se na osnovu mekroekonomskih računa. PDV jaz izračunat na ovaj način obuhvata PDV sadržan u svim komponentama agregatne tražnje i u svim institucionalnim sektorima. Prema makroekonomskom pristupu, ukupan teoretski PDV jednak je zbiru teoretskog PDV-a sadržanog u potrošnji domaćinstava, fiksnim investicijama i ostaloj potrošnji (vladina i međufazna potrošnja. Zatim se vrše brojna prilagođavanja kako bi se uzele u obzir specifičnosti PDV sistema.

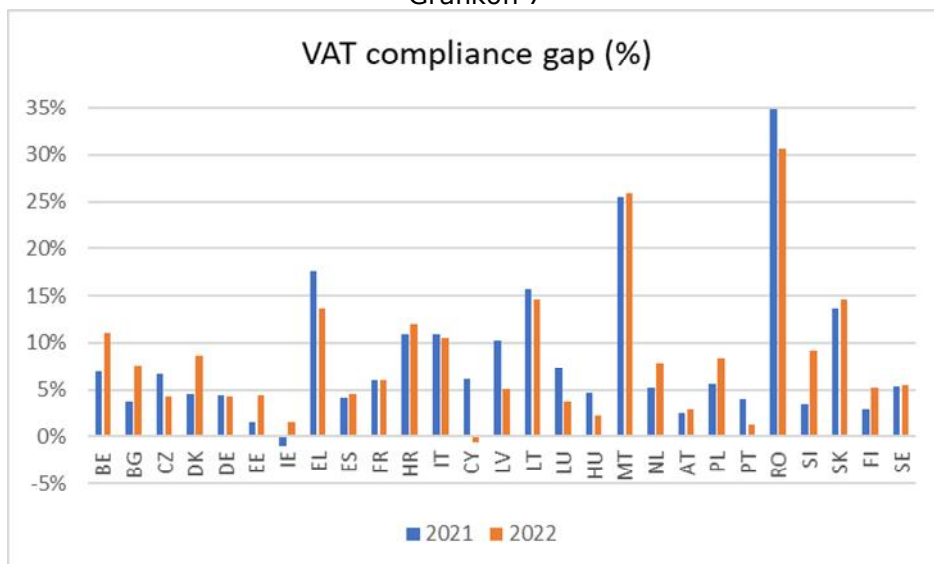
Grafikonom 6. prikazana je visina i struktura VTTL u periodu 2016-2022. godine za nivo EU-27. Na nivou EU-27, VTTL je iznosio 1.276,6 mlrd EUR u 2022. godini i viši je za 10,6% nego u prethodnoj godini. U 2022. godini je 60,1% VTTL-a činila PDV obaveza domaćinstava (*household VAT liability*), 2,7% PDV obaveza neprofitnih institucija koje usluge pružaju domaćinstvima i vlade (*NPISH and government VAT liability*), 19,5% PDV obaveza na međufaznu potrošnju (*intermediate consumption VAT liability*), a ostatak su obaveze na investicije (*GFCF VAT liability*) i neto usklađivanja (*net adjustments*).



Izvor: Izračun autora na osnovu podataka EC (VAT gap in the EU- 2024 report, tables 108-113)

Prema posljednjoj objavljenom analizi PDV jaza Evropske komisije¹⁴, u 2022. godini je PDV jaz iznosio je 6,99% VTTL-a u EU-27. U poređenju sa 2021. godinom, jaz se povećao za 0,4 procentna poena (VTTL-a). Posmatrano po zemljama članicama, jaz se povećao u 15 članica, u jednoj članici je ostao nepromijenjen (Francuska), dok je u ostalim smanjen (Grafikon 7). Najviše je porastao u Sloveniji i Danskoj (preko 4 p.p.), članicama koje imaju relativno nizak jaz.

Grafikon 7

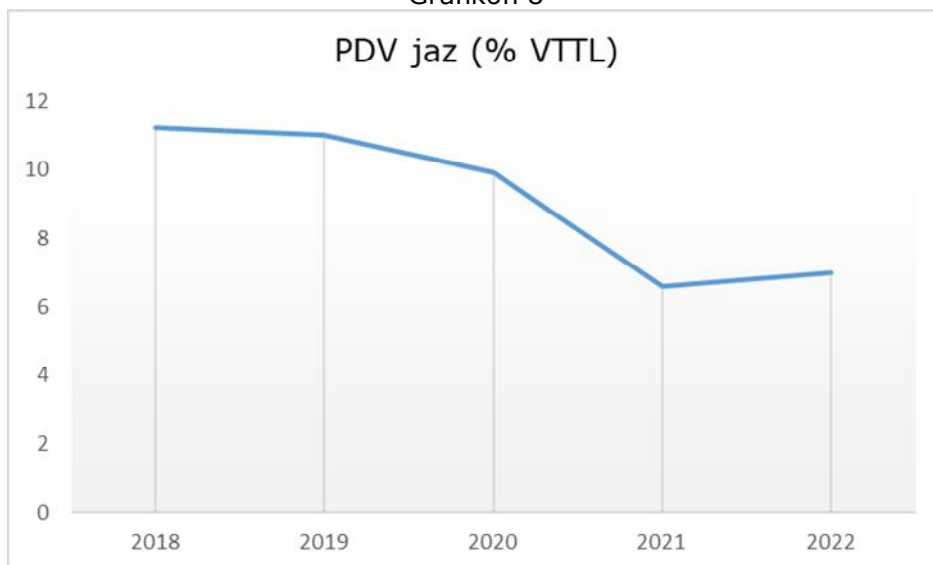


Izvor: European Commission, VAT gap in the EU- 2024 report, tab 116; prikaz autora

U izvještaju EC se navodi da postoji određeni stepen neizvjesnosti oko procjena za 2020. i 2021. godinu, te posljedično i izračuna promjene u odnosu na prethodne godine u 2022. godini. Razlog je nedosljednost u metodologiji i niži kvalitet nacionalne statistike zbog turbulentnih uslova 2020. i 2021. godini. Iz tog razloga su informativnija poređenja procjena između 2019. i 2022. godine. U poređenju sa 2019. godinom, posljednjom godinom prije pandemije za koju su dostupni podaci sličnog kvaliteta kao i oni iz 2022. godine, PDV jaz u 2022. godini je niži za 4 p.p. (PDV jaz iznosio je 11% VTTL-a u 2019. godini, vid. Grafikon 8).

¹⁴ European Commission, VAT gap in the EU – 2024 report, Tabela 4, str. 29

Grafikon 8



Izvor: European Commission, VAT gap in the EU- 2024 report, str. 27; prikaz autora

(c) Vladine politike oporezivanja

Osim efikasnosti naplate, vladina politika oporezivanja je izuzetno važna za naplatu prihoda od PDV-a. Misli se na politike izuzeća, sniženih stopa te drugih mjera u okviru PDV sistema.

Zbog visoke i rastuće inflacije, mnoge države članice EU odlučile su uvesti privremene mjere u okviru politike PDV-a kako bi podržale domaćinstva i preduzeća suočena s višim troškovima života i poslovanja. Smanjenja i izuzeća prvenstveno su se odnosila na energente i goriva. U 2022. godini je 11 država članica uvelo ili produžilo smanjenje stopa ili izuzeća u toj oblasti. Neke članice su takođe obezbijedile porezne olakšice i odgođena plaćanja, uključujući smanjenje PDV-a na osnovne robe i usluge, što je uticalo na prihode od PDV-a.

Na nivou EU, Direktiva Vijeća 2022/542, usvojena 5. aprila 2022. godine, poznate kao Direktiva o smanjenim stopama PDV-a¹⁵, uvela je značajne promjene u strukturi stopa PDV-a u EU. Ova pravila su osmišljena kako bi se državama članicama pružila veća fleksibilnost u stopama koje mogu primijeniti.

Policy gap odnosi se na gubitak prihoda u odnosu na teoretske usljed primijenjene politike oporezivanja odnosno zakonskih rješenja. Ovaj jaz ustvari pokazuje dodatne prihode od PDV-a koji bi se teoretski mogli prikupiti ako bi zakonodavci primijenili jedinstvenu stopu PDV-a na konačnu domaću upotrebu svih roba i usluga. *Policy gap* se dalje može razložiti na jaz stope (engl. *rate gap*) i jaz oslobođanja (*exemption gap*). *Rate gap* odražava uticaj diferencijacije PDV stopa, dok je *exemption gap* rezultat oslobođanja.

Jednakost 3. $\text{VAT Policy gap} = \text{VAT rate gap} + \text{VAT exemption gap}$

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/542/oj/eng>

Ukupni nivo *policy gap*-a na nivou EU-27 u 2022. godini iznosio je 49,6% idealnog prihoda. Od ukupne vrijednosti od 49,6%, u 2022. godini približno 12,0% može se pripisati primjeni sniženih stopa. Jaz oslobađanja, tumačen kao udio idealnog prihoda od kojeg država se odriče zbog različitih oslobađanja ili održavanja nekih komponenti konačne potrošnje domaćinstava izvan osnovice PDV-a, na nivou EU-27 u prosjeku je iznosio 37,5% u 2022. godini.¹⁶

Actionable i non-actionable komponente policy gap-a

Postoje neke usluge koje su oslobođene PDV-a jer bi na njih bilo teško nametnuti PDV (npr. pružanje javnih dobara, finansijske usluge i dr.). Oduzimanjem iznosa izgubljenih prihoda od PDV-a uzrokovanih ovim uslugama od ukupnog *policy gap*-a dobijamo tzv. *policy gap* u kojem se može djelovati (eng. *actionable VAT policy gap*) što je ustvari iznos dodatnih prihoda od PDV-a koji bi zakonodavci realno mogli prikupiti ukidanjem sniženih stopa i određenih oslobađanja (Jednakost 4 i 5). *Policy gap* u kojem se može djelovati mjeri izgubljeni prihod od PDV-a zbog smanjenih stopa PDV-a i oslobađanja koja bi se, u principu, mogla ukinuti. Suštinski cilj mjere za utvrđivanje jaza u kojem se može djelovati bio je da se iz ukupnog *policy gap*-a isključe vrijednosti koje vjerovatno neće biti oporezovane zbog praktičnih razloga i ograničenja u nametanju PDV-a (*non-actionable* komponenta), odnosno jer je nepraktično ili izlazi izvan kontrole nacionalnih vlasti.

Jednakost 4. $\text{VAT Policy gap} = \text{VAT rate gap} + \text{actionable VAT exemption gap} + \text{nonactionable VAT exemption gap}$

Jednakost 5. $\text{Actionable VAT policy gap} = \text{Actionable VAT exemption gap} + \text{VAT rate gap}$

Na nivou EU-27, *VAT policy gap* je u 2022. godini bio za 0,6 procentnih poena veći nego u 2019. godini. U odnosu na 2021. godinu, opao je za 0,2 p.p. *Actionable VAT policy gap* povećao se u 2022. godini za ukupno 1,4 procentna poena u poređenju sa 2021. godinom. Takođe je ostao približno 1 procentni poen iznad perioda prije virusa korona (2018. i 2019. godine). *Non-actionable exemption gap* smanjio se u 2022. godini za 1,6 procentnih poena u odnosu na prethodnu godinu.

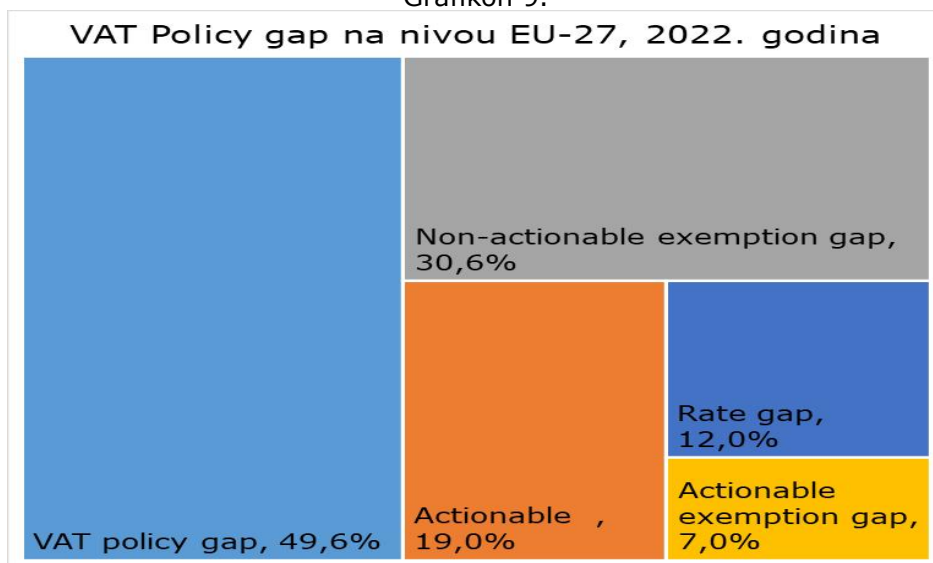
Tabela 1. *Policy gap* u EU-27 i njegove komponente

		2018	2019	2020	2021	2022
1	Jaz stope (<i>Rate gap</i>)	11,5%	11,5%	11,2%	11,0%	12,0%
2	Jaz oslobađanja u kojem se može djelovati (<i>Actionable exemption gap</i>)	6,6%	6,5%	6,7%	6,6%	7,0%
3= 1+2	<i>Policy gap</i> u kojem se može djelovati (<i>Actionable VAT policy gap</i>)	18,1%	18,1%	17,9%	17,6%	19,0%
4	Jaz oslobađanja na koji se ne može djelovati (<i>Non-actionable exemption gap</i>)	31,2%	30,9%	33,0%	32,2%	30,6%
5= 3+4	Jaz PDV-a povezan sa politikama (<i>VAT policy gap</i>)	49,3%	49,0%	50,9%	49,8%	49,6%

Izvor: European Commission, VAT gap in the EU- 2024 report; prikaz autora

¹⁶ Ibid, str. 56

Grafikon 9.



Izvor: European Commission, VAT gap in the EU- 2024 report; prikaz autora

Članice s najvećom vrijednošću *policy gap*-a u 2022. godini bile su iste kao i u 2021. godini. To su: Španija (57,2%), Italija (55,3%) i Grčka (54%). *Actionable VAT policy gap* bio je najveći u Španiji (27%), Grčkoj (26,5%) i Poljskoj (25,4%).

Actionable standard VAT rate

Takozvana „*actionable standard VAT rate*“ koja predstavlja jedinstvenu PDV stopu koja bi izjednačila postojeći VTTL i onaj ako bi se eliminisali svi izuzeci i snižene stope koje se mogu ukinuti, u prosjeku je u EU-27 iznosila 16,6%. To znači da bi takvi sistemi mogli imati nižu standardnu stopu PDV-a za približno 4,9 procentnih poena, kako bi ostali neutralni u pogledu visine VTTL-a.

Okvir 1. Naplata PDV-a u BiH u 2022. godini u odnosu na prethodnu godinu

Procjene PDV jaza za Bosnu i Hercegovinu nisu rađene. Učešće neto prihoda od PDV-a u BDP-u se povećalo za 0,2 p.p. u 2022. godini u odnosu na prethodnu godinu. Osim toga, učešće neto PDV-a u ukupnoj krajnjoj potrošnji (domaćinstva, NPUSD, vlada) poraslo je za 0,1 p.p., što u uslovima jedinstvene PDV-stope može govoriti o rastu efikasnosti naplate.

U 2022. godini je ostvarena stopa rasta PDV-a od visokih 15,6%, dok su ukupni neto prihodi od indirektnih poreza na JR UIO rasli po stopi od 13,1%.

Osnovni faktori rasta PDV-a u 2022. godini su:

- Nominalni rast BDP-a u 2022.g. (BHAS, 23.1.2025.godine): 13,6%;
- Nominalni rast izdataka za krajnju potrošnju domaćinstava u 2022. godini: 15,3%;
- Prosječna godišnja inflacija u 2022. godini (BHAS; TB 09, Sarajevo, 2023): 14%

Sažetak

U odnosu na prethodnu godinu, u 2022. godini su - prihodi opće vlade EU od PDV-a porasli za 10,5%. Faktori koji su uticali rast PDV-a su:

- Stopa inflacije u EU-27 iznosila visokih 9,2% u 2022. godini;
- Nominalni rast BDP-a u EU-27 u 2022. godini iznosio je 9,1% u odnosu na prethodnu godinu;
- Nominalni rast finalne potrošnje domaćinstava u 2022. godini iznosio je 12,3% u odnosu na prethodnu godinu;
- Na nivou EU-27, VTTL je porastao za 10,6% u 2022. u odnosu na prethodnu godinu;
- PDV jaz (VAT compliance gap) se povećao za 0,4 procentna poena (VTTL-a) u odnosu na prethodnu godinu;
- *VAT policy gap* je u 2022. godini je opao za 0,2 p.p. u odnosu na prethodnu godinu. Pri tome se *actionable VAT policy gap* povećao za ukupno 1,4 procentna poena dok se *non-actionable exemption gap* smanjio se u 2022. godini za 1,6 procentnih poena u odnosu na prethodnu godinu. Ako posmatramo strukturu *Actionable VAT policy gap-a*, jaz stope se povećao za 1 p.p., a jaz oslobođanja (*actionable*) za 0,4 p.p.

Arhiva biltena:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnjenja.asp?l=b